

Verslag Activiteitencollege De verhuizing van de verzorgingsstaat

25 januari 2019 in Alkmaar

Onderstaande tekst beschrijft de toelichting van Thomas Kampen op zijn Powerpointpresentatie.

De verhuizing van de verzorgingsstaat is een boek dat is geschreven aan het einde van een meerjarig onderzoeksproject tussen 2014-2018. De onderzoeksvraag is: *Hoe krijgt de belofte van nabijheid vorm in de drie decentralisaties en wat betekent dit voor solidariteit en de kwaliteit van professionaliteit en dienstverlening?* Het is een kwalitatief onderzoek met observaties van 66 keukentafelgesprekken en 62 huisbezoeken. Daarnaast hebben er interviews plaatsgevonden met professionals en cliënten. De thema's die centraal staan tijdens het onderzoek zijn: nabijheid; solidariteit en professionaliteit.

Kampen introduceert het begrip "huiselijke logica" en koppelt dit aan de belofte van nabijheid. Een belofte van nabijheid is bijvoorbeeld maatwerk en vertrouwdeheid. Dit zet hij af tegen bijvoorbeeld gelijkheid en anonimiteit. De belofte van nabijheid ten aanzien van professionaliteit gaat bijvoorbeeld over alledaagse kennis, ontzorgen, en aansluiting op de vraag. Dit contrasteert bijvoorbeeld met professionele expertise en specialisering. De huiselijk logica strookt ook niet met de logica van de markt waardoor stabiliteit tegenover aanbesteding komt te staan. Zo is door de onderzoekers getracht een nieuwe, huiselijke logica te onderscheiden waarvan de werking door het boek heen is onderzocht.

Solidariteit

In het beleidsvertoog over de participatiesamenleving wordt de verzorgingsstaat neergezet als belemmering voor solidariteit. Mensen zouden immers voor solidariteit naar de overheid kijken in plaats van naar zichzelf of elkaar. Het frame is dat mensen solidariteit vooral zouden zien als iets dat via belastingen en verzekeringen loopt (passief) in plaats dat zij vinden dat zij actief iets voor een ander moeten betekenen. De belofte van decentralisatie is dan ook dat er lokaal nieuwe vormen van solidariteit ontstaan. Zelfredzaamheid wordt in de memorie van toelichting in de WMO gedefinieerd als: 'Het lichamelijke, verstandelijke, geestelijke en financiële vermogen om zelf voorzieningen te treffen die deelname aan het normale maatschappelijke verkeer mogelijk maken'. Zelfredzaamheid heeft dus drie betekenissen: zelf doen (autarkie); naasten hulp (sociaal netwerk); professionele hulp inschakelen. In de praktijk zien de onderzoekers dat deze drie betekenissen aan zelfredzaamheid wordt toegeschreven. Een toename van zelfredzaamheid zegt volgens de onderzoekers dus nog weinig over de praktijk omdat de verschillende betekenissen in de praktijk door elkaar lopen.

De onderzoekers vinden dat het realiseren van meer naasten hulp vrijwel onhaalbaar is. Dit ligt enerzijds aan de beperkte capaciteit van naasten, omdat deze bijvoorbeeld te ver weg wonen. Anderzijds is meer naasten hulp moeilijk te realiseren vanwege de aard van de relatie tussen hulpbehoevende en zijn netwerk. De relaties komen bij nog meer extra belasting te veel onder druk te staan. Buren houden liever gepaste afstand. Tenslotte karakteriseren vriendschappen zich door gelijkwaardigheid. Bij de vaak ongelijke verdeling van hulp krijgen en ontvangen komt dat precaire evenwicht op het spel te staan.

In het onderzoek is bekeken hoe aan de keukentafel al dan niet wordt aangestuurd op naasten hulp. De onderzoekers vinden twee verschillende typen strategieën: *prijzen* en *zorgen delen*. *Prijzen* doen ze vooral om beleidsconform aan te sturen op de inzet van extra naasten hulp. *Zorgen delen* vooral om aan te sturen op meer professionele hulp. De verklaring die onderzoekers voor het verschil geven is, dat

professionals (met name degenen zonder zorgachtergrond) veiligheid zoeken in regels. Professionals (vooral degenen met zorgachtergrond) zoeken veiligheid in ervaringen.

De auteurs van het boek concluderen onder meer dat zelfredzaamheid als ideaal breed wordt gesteund door professionals, maar dat dit zelden leidt tot meer naasten hulp. Het leidt zelfs tot het tegenovergestelde, want het zet de solidariteit tussen mensen juist onder druk, tussen bekenden en tussen vreemden.

Ruimte voor professionals

Het beleid op het gebied van zorg en welzijn van gemeenten laat volgens de onderzoekers twee kanten zien. Aan de ene kant wordt in het beleid beschreven dat de procedurele ruimte wordt verruimd, door meer tijd en meer zeggenschap. De inhoudelijke ruimte wordt aan de andere kant beperkt, door steeds meer aan te sturen op zelfredzaamheid.

Volgens de onderzoekers zijn er ook kansen voor de professionals. De onderzoekers zien dat er nu vooral ingezet wordt op professionalisering via trainingen en opleidingen. De onderzoekers denken dat de professionals meer controle kunnen krijgen over hun beroepsuitoefening door te werken met eigen beoordelingscriteria, of door zelf protocollen te formuleren. Vervolgens pleiten de onderzoekers ervoor om de beroepscode van het sociaal werk leidend te maken in de praktijken van sociaal werkers, bijvoorbeeld als het gaat om de punten van waardigheid en empowerment. Als laatste geven de onderzoekers aan dat dat in plaats van stil verzet er gewerkt moet worden naar collectief verzet.